

Тетяна Шарова, Сергій Шаров, Лідія Суховій

НЕЗЛАМНІСТЬ СИЛИ ТА НЕПОХИТНІСТЬ ДУХУ УКРАЇНЦІВ У ТВОРІ О. ДОВЖЕНКА «УКРАЇНА В ОГНІ»

У статті представлені особливості творчості О. Довженка. Акцент зроблено на аналізі твору «Україна в огні», де автор змалював незламність сили та непохитність українського народу. У статті наголошено на ролі жінки у суспільстві та на її стражданнях під час війни.

Ключові слова: письменник, художнє слово, кіноповість, проблематика, незламність сили, непохитність духу.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями. У наш час нема потреби переконувати сучасну молодь у тому, що творчість О. Довженка – класика української літератури. Він і мистецтво слова – гарне поєднання, яке знайшло свій відгомін в Україні та далеко за її межами. Не виникає сумніву щодо його таланту в літературі та кіномистецтві. Нині дослідники акцентують увагу на тому, що *«в історії української літератури кінця 20-30 – х рр. ХХ ст. письменники почали уважніше ставитися до відбору конкретних життєвих фактів, відмовлятися від тематичної розпорошеності, не брати за зразок чужі твори. Вони прагнули художньо осмислювати важливі суспільні та психологічні проблеми відповідно до свого життєвого досвіду і стильової манери»* [10, с. 239]. До когорти таких митців слід віднести творчість О. Довженка. Відомо, що творчість О. Довженка вивчають в школі, однак треба розуміти, що деякі аспекти, які письменник розкриває на сторінках своїх творів, можна переосмислити лише у дорослому віці [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Творчість О. Довженка досліджували такі критики та літературознавці: О. Гончар, О. Бабишкін, І. Дзюба, В. Дончик, С. Жила, І. Захарчук, В. Ігнат, С. Коба, І. Корнієнко, Р. Корогодський, Ю. Кочерган, Н. Логвіненко, І. Місюра, Н. Науменко, Л. Новиченко, С. Пультер, В. Святовець, Н. Тимків, Г. Ткаченко, Н. Троша, В. Фащенко, В. Хархун, Т. Чумак, С. Шмулик. Зазначені критики досліджували такі аспекти творчості О. Довженка: духовні орієнтири творчості (Т. Чумак); драматургію, художні особливості художніх творів письменника (Н. Троша); художню модель війни

у текстах митця слова (В. Хархун); літературну спадщину як вияв національно ідентичності (Н. Троша); трагічні події війни у творах письменника (Г. Ткаченко); авторську позицію в літературознавчих працях (Н. Тимків); форми деталізації у творах митця (В. Святовець); події Другої світової війни у художніх творах письменника (І. Місюра); літературний портрет письменника (С. Коба, С. Жила, І. Дзюба, О. Гончар); щоденникові записи кінодраматурга (І. Захарчук); громадянські уроки О. Довженка (В. Дончик).

Слід констатувати той факт, що творчість О. Довженка на сьогодні є дослідженою. Однак попри наявність таких ґрунтовних досліджень, все ж можна говорити про відсутність чітких розвідок, де було б розкрито поетикальні особливості художні творів О. Довженка, подано схемографіку його творчості, зокрема кіноповісті «Україна в огні». Саме тому виникла потреба у цілісному дослідженні твору О. Довженка «Україна в огні».

Метою статті є аналіз кіноповісті О. Довженка «Україна в огні» та розкриття незламності сили та непохитності духу українського народу.

Основний виклад матеріалу. Головною ідеєю твору О. Довженка «Україна в огні» є утвердження ідеї невмирущості українського народу, заклик до високої моралі українців у страшні воєнні часи. За життя сам автор говорив про те, що у творі «Україна в огні» він заклав незламність сили та непохитність духу українців, їхню впевненість у перемозі. У творі автор прагнув якомога детальніше розкрити події тогочасної дійсності, використовуючи при цьому різноманітні відступи, епізоди, сцени, оповідання (рис. 1.).

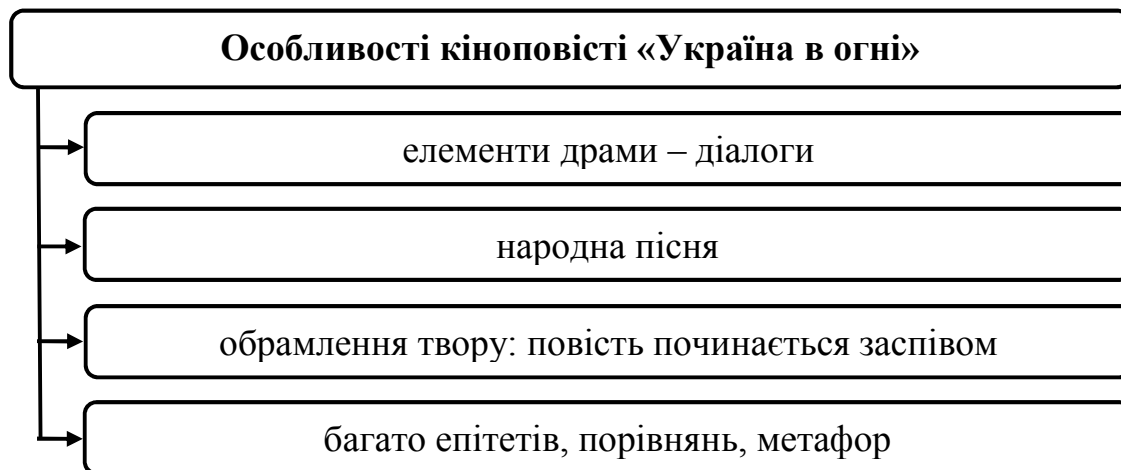

Рис. 1. Художні особливості твору О.Довженка «Україна в огні»

Возвеличуючи безсмертний подвиг українського народу, передаючи свій біль та переживання за українську націю, О.Довженко втілює свої думки через образи, які сьогодні є ідеальними, однак трагічними за своєю долею. На сторінках твору автор показує трагічні картини життя українського народу, передаючи їх з болем та жалем: *«Горять жита на многі кілометри, палають, топчуться люди підводами. Мечуть бомби. Розсипаються вершники по полю, мов птаці... Крик і плач, і височений зойк поранених коней»* [1].

Читаючи твір, можна виокремити безліч проблем, зокрема:

- трагедія тогочасся;
- національна самовідданість українського народу;
- життя звичайною людини у воєнний час;
- загальнолюдські цінності;
- жінка на війні, війна як загальнонаціональна проблема (рис. 2.).

Остання проблема є найбільш болючою і торкається життєвої долі Олеси Запорожець, Христі Хуторної та Мотрі Левчихи. У творі автор піднімає питання про трагедію жінки, яка перебувала в окупації. Тут не можна не згадати про спалені й зруйновані будинки, звалтування, голодних дітей, отримання похоронок. У фіналі письменник говорить про перемогу, однак долі дівчат та жінок понівечені.

Максимчук-Макаренко С. зазначає, що «галерея жіночих образів «України в огні» (Олеся) ... демонструє незламність української жінки в боротьбі з ворогами, її патріотизм і силу національного духу» [3, с. 10]. Категорію правди та реалістичні події війни також відтворено у художніх текстах І. Маслова, про що згадується у дослідженнях про його творчість [7]. Образ жінки в складних життєвих обставинах подавав на сторінках творів у ХІХ ст. Т. Шевченко [8].

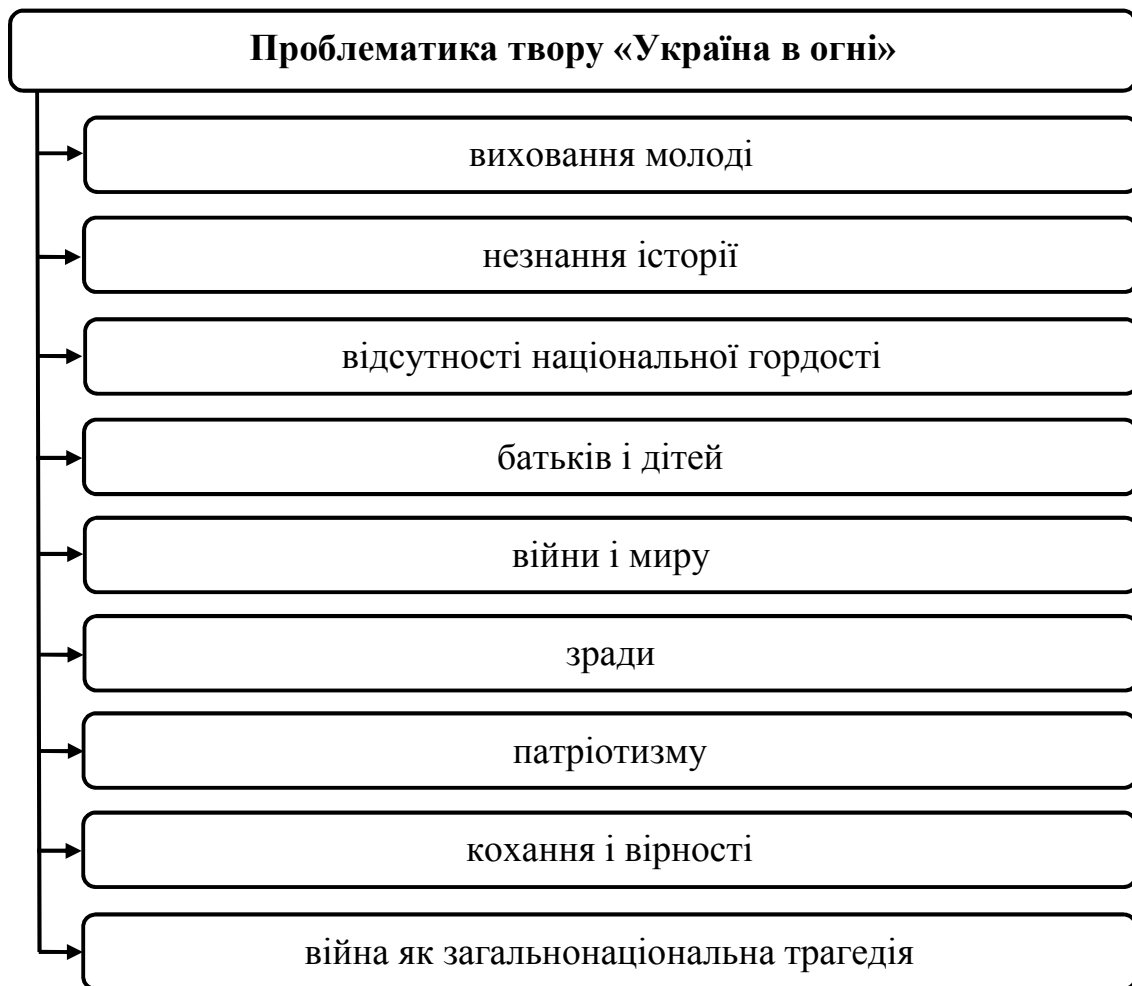

Рис. 2. Проблематика твору О. Довженка «Україна в огні»

Щур О. у науковій статті про жінку і війну в кіноповісті О.Довженка «Україна в огні» розглядає долю жінки в страшні для України часи: *«Жінка знову, після короткого періоду державної підтримки в боротьбі за рівні права, стає об'єктом обміну, її функції максимально звужуються, а життя призначення збігається з біологічним»* [9, с. 54].

Композиційно сюжет твору має 50 окремих картин, які пов'язані між собою подіями воєнних часів. У творі О.Довженка «Україна в огні» можна виокремити 4 сюжетні лінії:

- захист Батьківщини;
- стосунки Олесі і Василя;
- доля Христі Хутірної;
- поведінка та дії Лимарчука та вчинки ворожого табору (рис. 3.).

Слід акцентувати увагу на тому, що представлені сюжетні лінії переплітаються між собою. Такий прийом використано письменником для того, щоб читач зміг сам аналізувати події, які зринають перед його творчою уявою та зміг співвіднести всі дії головних персонажів. Однак плутати навмисне між собою сюжетні лінії не треба.

Усі чотири сюжетні лінії мають свої особливості, до яких слід віднести діалоги, наявність пісні, заспівів, епітетів, метафор та порівнянь. Однак, слід констатувати той факт, що центральними образами твору є Україна та український народ. Особливе місце автор відводить у тексті ліричним відступам (рис. 4.).

На думку Н. Тимків *«сутність Довженкового погляду та змальований ним період історії полягає в тому, що він розглядає його як певну ланку в величезному ланцюзі всієї історії народу»* [4, с. 47]. З огляду на це, можна констатувати, що автор твору «Україна в огні» намагався передати не історичні факти України, а трагізм українського народу. Тут чіткою лінією проходить одна із проблем, яка заявлена автором ще на початку твору – збереження історії українського народу. У творі зринають слова автора про збереження історичної пам'яті: *«Багато бачили вони такого забороненого для людських очей, що не забудуть і потомки в віках»* [1].

Н. Троша акцентує увагу на тому, що *«Його творчість – це система з визначеним ідейно-тематичним комплексом, вектор якого пролягає через концепт історії, історичної пам'яті, що є одним із центральних і найбільш важливих у його літературній діяльності»* [5, с. 45]. Дослідниця наголошує, що *«Літературна спадщина О. Довженка сприймається як єдиний літопис національної катастрофи України. Кожний рядок сповнений болем і стражданнями, переживаннями за долю українського народу»* [6, с. 54].

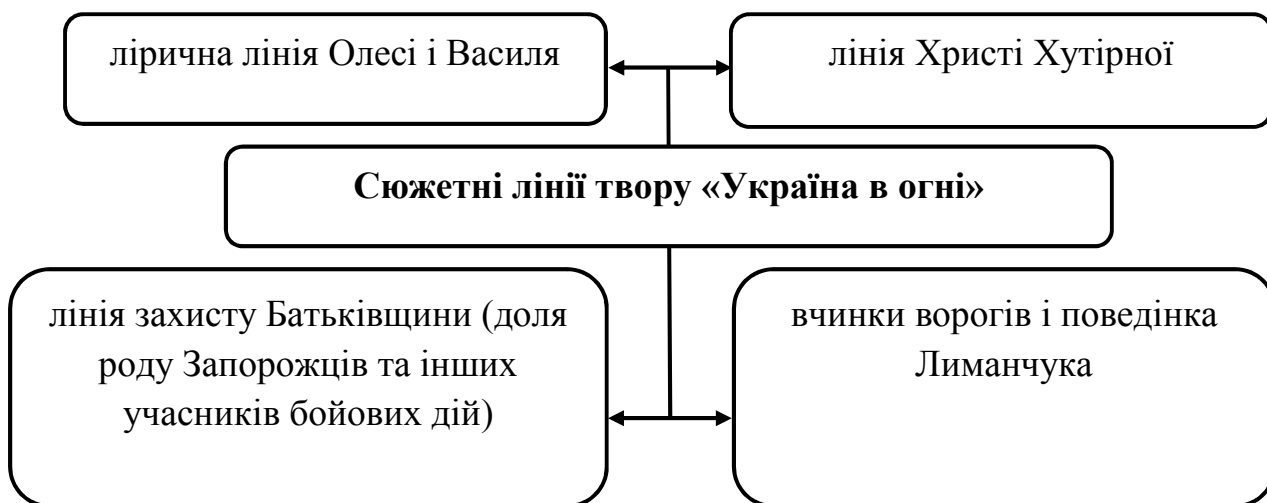

Рис. 3. Сюжетні лінії кіноповісті О.Довженка «Україна в огні»

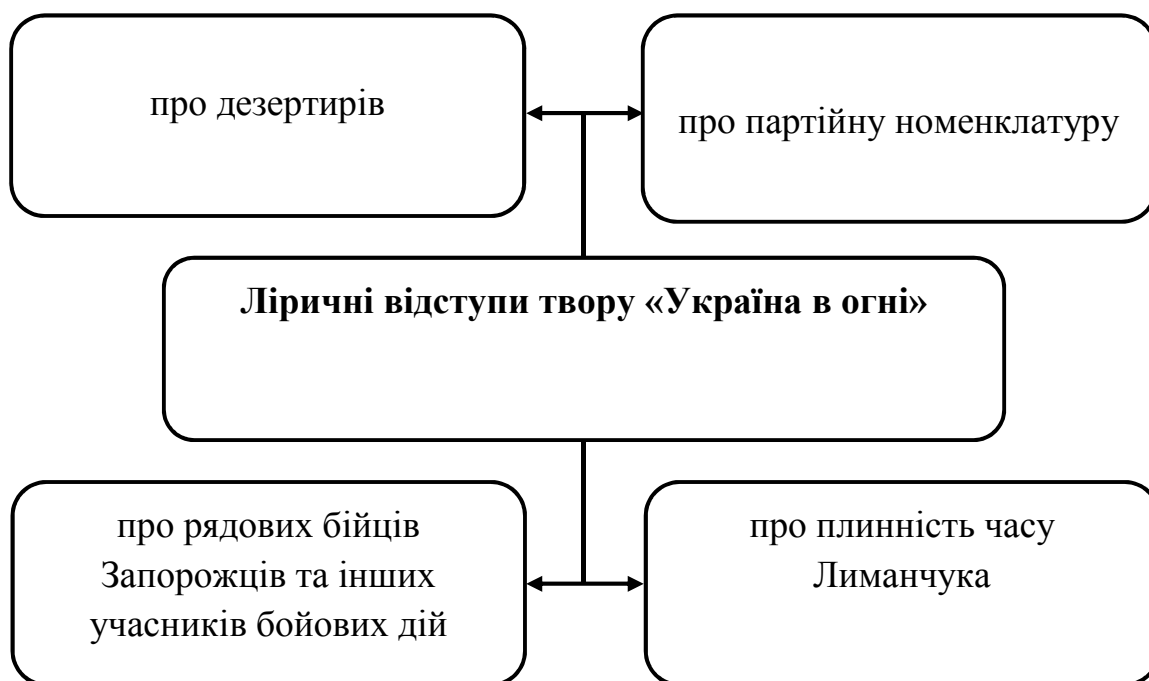

Рис. 4. Ліричні відступи письменника у кіноповісті «Україна в огні»

Висновки. О. Довженко у кіноповісті «Україна в огні» показав трагедію українського народу різновекторно та багатоаспектно. На сторінках твору можна знайти проблеми філософського змісту, моральності та етичного наповнення. Відсутність подій у хронологічній послідовності, детальних описів воєнних подій дозволяє говорити про те, що завданням автора було передати біль та страждання українського народу, трагедію цілої країни, а не процес воєнних подій тогочасся.

О. Довженко в українській літературі вперше показав відсутність цілісності в Україні. Без приховувань та завуальювання він показав реальні

картини тогочасної дійсності, викрив ворогів, зрадників та показав ідеальних героїв української нації. Письменник довів, що лише будучи разом країна зможе вийти на новий щабель розвитку.

Література

1. Довженко О. Україна в огні: текст. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=876>
2. Лайфхаки з української літератури. Олександр Довженко. Режим доступу <https://edera.gitbook.io/lit-lifehacks/rozdil-12/dovzhenko>
3. Максимчук-Макаренко С. Типологія жіночих образів у літературній спадщині Олександра Довженка 10.01.01 – українська література автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Київ. 2017. 21 с.
4. Тимків Н. Підтекст як авторська позиція через сторінки кіноповісті “Україна в огні” О. Довженка. // *Українська мова і література в школі*. 2004. №6. С. 47– 51.
5. Троша Н. В. Концепт історії через призму літературної творчості О. Довженка. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2014. Вип. 8 (2). С. 45–48.
6. Троша Н. Дискурс української історії в щоденникових записах Олександра Довженка. *Філологічні науки*. 2013. № 14. С. 53–59.
7. Шарова Т. М., Супрун С. Реалістичне відтворення життєвої правди у творах І. Маслова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наукових праць*. Вип. 59. 2015. С. 239–241.
8. Шарова Т.М., Шаров С.В., Солоненко А.М. Видатні особистості української словесності. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 254 с.
9. Щур О. Жінка і війна в кіноповісті олександра довженка «Україна в огні» *Магістеріум*. Випуск 61. *Літературознавчі студії*. 2015. С. 50–54.
10. Sharova T., Posadna T. Самобутність та оригінальність української прози 20-30-х років ХХ ст. *Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Philology Series*. 2018. Т. 2. №69. С. 239–242.

Summary

The article presents the peculiarities of A. Dovzhenko's work. The accent is made on the analysis of the work «Ukraine in Fire», where the author depicted the invincibility of force and restraint of the Ukrainian people. The article highlights the role of women in society and its suffering during the war.

Key words: writer, artistic word, cinematic, problematic, invincibility of force, steadfastness of spirit.